

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ
КУРСОВИХ РОБІТ**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ І МЕТОДИК ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВИХ
РОБІТ З ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ ПОЧАТКОВА ОСВІТА**

УДК [373.016:001]:373.3 (072)

М 54

*Рекомендовано до друку навчально-методичною радою педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 1 від 17 лютого 2026 р.)*

Рецензенти:

Гудима Наталія Василівна – кандидат філологічних наук, доцент, керівник науково-методичного відділу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Сойко Інна Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти, декан педагогічного факультету ПЗВО «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука».

М54 Методичні вказівки до виконання та оформлення курсових робіт з фахових дисциплін для здобувачів вищої освіти спеціальності Початкова освіта : методичний посібник / уклад.: Л. Бісовецька, Л. Лук'яник, Т. Костолович, Т. Сорочинська, Т. Суржук; за заг. ред. Т. Сорочинської. – Рівне : РДГУ, 2026. 60 с.

У методичному посібнику розглянуто питання дослідницької спрямованості розробки та написання курсової роботи з фахових дисциплін. Визначено зміст, структуру, вимоги до оформлення та особливості захисту курсової роботи. Охарактеризовано критерії оцінювання результатів науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти. Виокремлено питання, присвячене вибору методів педагогічного дослідження. Наведено відповідні зразки.

Посібник адресований здобувачам вищої освіти спеціальності Початкова освіта та викладачам ЗВО.

© РДГУ, 2026

© Авторський колектив, 2026

ВСТУП

Курсова робота – один з видів індивідуальних завдань навчально-дослідного та творчого характеру, який має на меті не лише поглиблення, узагальнення і закріплення знань здобувачів вищої освіти спеціальності Початкова освіта з фахових дисциплін, а й застосування їх при вирішенні конкретного завдання, вироблення вміння самостійно працювати з навчальною і науковою літературою, використовуючи сучасні інформаційні засоби та технології. Курсова робота є окремим освітнім компонентом навчального плану і оцінюється як самостійний вид навчальної діяльності.

Виконання курсової роботи має на меті формування у майбутнього вчителя початкових класів умінь: виявляти здатність до самостійного осмислення проблеми; чітко й логічно викладати свою думку; застосовувати одержані теоретичні знання на практиці; вміння проводити науковий експеримент; чітко формулювати висновки та рекомендації; дотримуватися вимог оформлення результатів науково-дослідної діяльності. Важливим у процесі наукового пошуку є формування професійної дослідницької компетентності, яка передбачає вміння співпрацювати, вступати у контакти, легку сумісність, готовність до змін, до самовизначення. Дослідницька компетентність є інтегральною якістю особистості, що виражається у готовності і здатності до самостійного пошуку розв'язку нових проблем і творчого перетворення дійсності на основі сукупності особистісно-осмислених знань, умінь і навичок, способів діяльності і ціннісних настанов.

Формування дослідницької компетентності у процесі виконання курсової роботи пов'язане із здатністю здобувача вищої освіти до збору, інтерпретації та застосування даних у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності до формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти. Виконання курсової роботи дає змогу залучити майбутнього вчителя початкових класів до систематичної дослідницької роботи, яка дозволяє озброїти його знаннями й уміннями професійно проводити дослідження, готувати їх результати до впровадження в освітню практику.

Опрацювання матеріалу методичного посібника сприятиме усвідомленню здобувачем питань формулювання мети, постановки завдань, окреслення змісту курсової роботи з фахових дисциплін; етапів її виконання, специфіки наукового апарату; вимог до структурних компонентів роботи; особливостей оформлення результатів педагогічного дослідження; правил написання курсової роботи.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Метою виконання курсової роботи є закріплення, поглиблення та узагальнення знань, одержаних здобувачами під час навчання, та їх застосування у комплексному вирішенні конкретного фахового завдання.

Працюючи з текстом курсової роботи, майбутні вчителі початкових класів набувають умінь наукового писемного мовлення, аргументованого відстоювання своєї думки. Самостійні наукові пошуки сприяють розвитку критичного мислення здобувачів – здатності аналізувати, зіставляти, узагальнювати, робити висновки.

Виконання курсової роботи допомагає здобувачу узагальнювати теоретичні знання з конкретної дисципліни, оволодівати навичками науково-дослідницької роботи. Це потребує знань загальної і спеціальної літератури з теми, умінь пов'язувати питання теорії з практикою, проводити науково-педагогічні дослідження під керівництвом викладача, формулювати висновки та пропозиції щодо поліпшення освітнього процесу, які можуть бути впроваджені під час педагогічної практики або у власній педагогічній діяльності.

Тематика курсової роботи є частиною наукового пошуку відповідної кафедри факультету. Проблеми, які досліджуються в курсових роботах здобувачів, можуть знайти своє продовження у кваліфікаційних роботах. Цим забезпечується послідовність науково-дослідницької діяльності здобувачів від попередніх курсів до наступних, послідовність засобів і форм її проведення відповідно до логіки освітнього процесу.

Назва роботи має бути коректною, відповідати суті дослідження. Оскільки залежно від теми частка пошукової діяльності здобувачів різна, то і *курсорова робота може мати різноманітний характер*.

Види науково-практичних дослідницьких робіт здобувачів:

- *роботи реферативного характеру*: послідовно викладаються результати дослідження за обраною тематикою; дослідницька діяльність здобувачів з максимальним ступенем репродуктивності. Мета такої роботи – систематизація вивченого матеріалу з теми. Творчий характер роботи надає самостійний підхід до аналізу психолого-педагогічних і методичних суджень, зіставлення різних поглядів на проблему, оцінні судження з основних теоретичних положень, а не описовий виклад результатів досліджень. *Приклад: «Основні підходи до використання наочності у сучасному навчанні української мови та читання»;*

- *роботи узагальнюючого характеру*: завдання ставиться так, щоб у результаті використання основних загальнонаукових методів, здобувачем

було здійснено порівняння кількох поглядів, що стосуються проблем дослідження, з метою визначення закономірності, зв'язку, ключових ідей. Для надання діяльності здобувача дослідницького характеру, крім раціонального вибору теми, дуже важливим є обсяг матеріалу, що потрібно опрацювати. *Приклад: «Формування самостійної читацької діяльності учня початкових класів за Типовими освітніми програмами НУШ»;*

- *робота порівняльного типу* вимагає зіставлення фактів, думок, результатів, концепцій. Для порівняння пропонуються два-три погляди на питання, які студент повинен проаналізувати за всіма параметрами на виявлення схожого та відмінного. *Приклад: «Використання дослідницької діяльності учнів початкових класів на уроках математики в школах Фінляндії».*

- *пошук аргументів для доведення факту* (ідеї, положення, теорії). Така діяльність використовується для доведення очевидних, на перший погляд, речей, моделей і закономірностей, що існують на практиці, але не були раніше доведені. Вона вимагає значної обізнаності у пропонованій галузі знань, масштабного мислення, наукової інтуїції. *Приклад: «Розвиток критичного мислення учнів початкових класів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» засобами групової технології».*

- *робота описового характеру*: основна мета полягає у складанні максимально детальної характеристики об'єкта, явища, методів, прийомів, засобів, форм. Дослідницький характер такої роботи визначається браком такого опису в науці, або новою інтерпретацією уже відомого. *Приклад: «Інноваційний характер навчання учнів читати колективом учителів початкових класів Рівненського ліцею «Престиж».*

- *робота власне дослідницького типу*. Така діяльність повторює всі основні етапи дослідження в науці: від визначення проблеми до оприлюднення результатів. Вона передбачає проведення експерименту під час проходження здобувачем практики або за місцем роботи. *Приклад: «Використання ігрових технологій під час вивчення математики у початкових класах».*

Перевагу у виборі теми курсової слід надавати роботам дослідницького характеру, оскільки вони сприяють формуванню усієї сукупності дослідницьких умінь, забезпечують проведення власного експерименту і мають певну наукову значущість. Роботи такого типу дають змогу підготуватися до написання кваліфікаційних робіт, сприяють професійному розвитку і зростанню здобувача вищої освіти.

ПОБУДОВА КУРСОВОЇ РОБОТИ ТА ЕТАПИ ЇЇ ВИКОНАННЯ

Науково-дослідна діяльність спрямована на одержання суспільно значущих нових знань про певні об'єкти, процеси або явища і має у своєму процесі певні **етапи**: планування (проектування) дослідження; застосування методів до об'єкта дослідження з метою отримання потрібних результатів; формулювання та інтерпретації результатів дослідження.

Науково-дослідна діяльність містить такі **компоненти**:

- *проектувальний компонент*, який передбачає вміння, навички та здатності виявляти та формулювати проблеми, визначати об'єкт та предмет дослідження, формулювати мету та гіпотезу дослідження, визначати основні поняття;

- *інформаційний компонент*, який передбачає володіння методами збирання даних відповідно до гіпотез, створення масивів емпіричних даних, опрацювання різноманітних джерел, повідомлень тощо;

- *аналітичний компонент*, який передбачає вибір і використання універсальних та спеціальних методів дослідження, розвинуте логічне мислення, творчі здібності і здатності (інтуїція, здатність до інсайту (прозріння, раптового усвідомлення певної інформації чи досвіду), відкриття, продуктивного мислення);

- *практичний компонент*, який передбачає створення, передавання та упровадження результатів дослідження на практику.

Отже, основу дослідницької діяльності складають уміння виявляти проблему, здійснювати добір й аналіз необхідних даних для дослідження, добирати відповідні методи проведення дослідження та обробки даних, фіксувати проміжні та остаточні результати дослідження, проводити обговорення та інтерпретацію результатів дослідження, використовувати їх на практиці.

Готуючись до виконання курсової роботи, здобувач вищої освіти обирає тему із рекомендованого переліку. Тема повинна зацікавити, викликати прагнення глибоко вивчити її суть. Після визначення теми здобувач має отримати настановну консультацію у керівника курсової роботи. Під час консультації визначаються: загальні вимоги до проєкту (роботи), порядок його виконання, орієнтовний план, джерела, які підлягають вивченню, зміст та методика проведення конкретного обраного дослідження, визначаються терміни виконання етапів курсової роботи.

Етапи розробки курсової роботи:

1. Добір теми, консультація керівника.
2. Затвердження термінів виконання роботи.

3. Складання бібліографії з обраної проблеми.
4. Вивчення літературних джерел із теми дослідження.
5. Затвердження плану курсової роботи.
6. Опрацювання основних понять та термінів; формування наукового апарату.
7. Збір емпіричного матеріалу: проведення спостережень, опитування, тестування.
8. Підготовка першого варіанту дослідної роботи.
9. Консультація з керівником щодо отриманих результатів.
10. Внесення змін до плану та змісту роботи.
11. Оформлення остаточного варіанту курсової роботи.
12. Подача курсової роботи керівнику.

Для написання курсових робіт з методик початкового навчання проводять анкетування, опитування й обробку отриманих даних.

Здобуття вищої освіти передбачає сформованість умінь писемного мовлення – того виду мовленнєвої діяльності, який має на меті передавання інформації у письмовій формі за законами раціональної та ефективної організації мисленнєво-мовленнєвого процесу. Під час писемного мовлення в комплексі діють певні психологічні механізми:

1) механізм осмислення (усвідомлення) прочитаної або сприйнятої на слух, встановлення логічних зв'язків між відомим і новим;

2) механізм випереджувального синтезу (промовляння внутрішньою мовою кожного слова, яке записується; передбачення наступних слів і форм зв'язку між ними; уявлення подальшого розкриття змісту на рівні окремого речення, великих фрагментів висловлювання, а також у межах висловлювання (тексту) в цілому);

3) механізми пам'яті (насамперед оперативна пам'ять, оскільки при записуванні речень і тексту в цілому предмет висловлювання має постійно утримуватися в пам'яті), які служать засобом організації й збереження інформації.

Якість писемного мовлення безпосередньо залежить від ступеня сформованості зазначених психологічних механізмів.

Отже, потрібно навчитися оптимально організовувати та скеровувати свою мисленнєво-мовленнєву діяльність у процесі роботи з письмовим чи усним джерелом наукової інформації з метою подальшого її узагальнення та «згортання».

ОПИС СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота має містити:

- ✓ титульний аркуш;
- ✓ зміст роботи;
- ✓ вступ;
- ✓ основну частину (розділи та підрозділи);
- ✓ висновки;
- ✓ список використаних джерел;
- ✓ додатки.

Оформлення титульного аркуша курсової роботи відповідає прикладу, наведеному в додатку (*Додаток А*).

Зміст розміщують на початку дослідної роботи (*Додаток Б*). Він має містити найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів, пунктів, якщо вони є і мають заголовок. Зокрема, вступу, висновків, додатків, списку використаних джерел та ін.

Вступ розкриває сутність і стан наукової розробки проблеми та її значущість, обґрунтування необхідності проведення дослідження, а також подають загальну характеристику курсової роботи в рекомендованій нижче послідовності (*Додаток В*). У вступі допускається непряме цитування (переказ, виклад думок автора своїми словами), при цьому слід точно передати думки автора.

Актуальність теми (обґрунтування). Актуальність та ступінь вивчення проблеми розкривається шляхом стислого аналізу наукових доробків учених з досліджуваних питань і порівняння існуючих розв'язків проблеми. На основі визначених суперечностей виділяється проблема, на розв'язання якої і будуть спрямовані нові дослідження. Суперечності виникають між соціальними потребами (попитом на наукові ідеї та рекомендації) і наявними засобами їх задоволення, які можуть давати наука і практика. З'ясувати основні суперечності чи невідповідності між досягнутим рівнем педагогічного знання і проблемами розвитку теорії і практики. Вони можуть бути зумовлені появою запитів практики, що потребують вироблення нових теоретичних знань. Виявити суперечності, що визначають проблему дослідження, буває важче за розв'язання самої проблеми.

Обґрунтовуючи актуальність, прикладних досліджень, насамперед беруть до уваги практичну потребу в **опрацюванні теми**, ступінь розв'язання визначеного питання в педагогічній практиці, прогнозований методичний ефект від упровадження одержаних результатів.

Проблема має бути відображена насамперед у темі дослідження, яка певною мірою показує рух від досягнутого наукою, від традиційного до нового. У формулюванні теми важливо відобразити об'єкт, предмет і мету (призначення дослідження, його адресат). Неправильне формулювання теми веде до довільного тлумачення проблеми і нерідко до стихійного збирання фактів.

Мета дослідження полягає у встановленні, виявленні наукових фактів, формулюванні закономірностей, обґрунтуванні найбільш ефективних шляхів навчання і виховання. Тому в ній використовуються такі терміни: «дослідити», «визначити», «обґрунтувати», «виявити», «встановити», «довести», «перевірити», «розробити».

Мета розкриває те, що автор хоче визначити в процесі проведення досліджень (остаточну мету): встановити залежності між чинниками; визначити зв'язки між явищами; розробити умови для усунення недоліків; розкрити можливості удосконалення процесу; охарактеризувати обставини; простежити розвиток тощо.

Приклад. Тема курсової роботи «Розвиток пізнавальних інтересів учнів» досить широка. Визначення мети і завдань дає змогу визначити головні напрями у її вивченні. Мета дослідження може бути сформульована так: показати роль пізнавального інтересу в організації навчальної роботи учнів. Завдання: проаналізувати розвиток пізнавального інтересу в учнів (вказати клас) з предмета (вказати дисципліну); розкрити можливості конкретної теми курсу для розвитку пізнавального інтересу учнів.

Тоді предметом вивчення такого дослідження буде пізнавальний інтерес, а об'єктом – зміст і характер пізнавальної діяльності учнів. Однак за цією темою можна й інакше визначити мету і завдання курсового дослідження.

Завдання – це послідовні етапи дослідницької роботи, спрямовані на досягнення поставленої мети. Завдання повинні розкривати, конкретизувати мету дослідження і в загальному підсумку повинні бути адекватні цій меті.

Формулюючи завдання дослідження, потрібно не описувати дії, а пояснювати, з якою метою зроблено той чи інший крок і як це сприяє досягненню мети.

Приклад. Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан проблеми використання групової технології в освітньому процесі учнів початкових класів у психолого-педагогічних дослідженнях.

2. Уточнити основні положення групової навчальної діяльності учнів початкових класів.

3. Розглянути особливості методики проведення уроків на основі групової технології.

4. Виявити особливості застосування групової технології навчання на різних етапах уроку.

5. Встановити, чи є зв'язок між рівнем розвитку комунікаційних здібностей учнів початкових класів і використанням групової технології в освітньому процесі.

Об'єкт дослідження – це частина реальної дійсності, яка підлягає дослідженню, тобто процес або явище, що породжує проблемну ситуацію, і обране для її вивчення. Тобто це те, на що спрямований процес пізнання науковця, це процес або явище, у межах якого виникають проблеми (чи проблема) для вивчення. Визначити об'єкт курсового дослідження означає дати відповідь на запитання «що розглядається у дослідженні?».

Основними об'єктами педагогічних досліджень є діяльність учителів і учнів, педагогічні стосунки (між суб'єктом і об'єктом навчання та виховання, особистістю і колективом, навчанням і самоосвітою, вихованням і самовихованням), організація чи управління пізнавальною діяльністю учнів початкових класів, освітнім процесом.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта і конкретизує, що саме в об'єкті буде вивчатись. Предмет визначає аспект розгляду, дає уявлення про спосіб розгляду об'єкта дослідження, про те, які нові відношення, властивості, аспекти і функції об'єкта розкриваються. Інакше кажучи, об'єктом є те, що досліджується, а предметом, те, що в цьому об'єкті дістає наукове пояснення. В об'єкті, яким є розумовий розвиток учнів у ході навчання, може виділятися такий предмет: дослідницький і евристичний методи навчання як засіб розумового розвитку учнів або дидактична чи методична система вправ (комплекс вправ) для розумового розвитку дітей. В об'єкті, яким є процес навчання майбутніх учителів, можна виділити в ролі предмета формування у здобувачів комунікативних умінь на основі дослідження творів дитячої літератури сучасних авторів. В об'єкті дослідження – процес розвитку творчих здібностей учнів початкових класів, предмет дослідження – застосування ігрової технології як форми організації навчальної діяльності та розвитку творчих здібностей учнів початкових класів.

Предметом дослідження можуть бути мета освіти, прогнозування, зміст, форми і методи організації й проведення педагогічного процесу,

характеристики діяльності учня й учителя, суперечності в освітньому процесі, шляхи його вдосконалення, характер педагогічних вимог, впливів, педагогічні умови, особливості, тенденції розвитку освітніх явищ і процесів, різні види педагогічних ситуацій.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага автора курсової роботи.

Методи дослідження. У курсовій роботі подають перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. Щоб отримати достовірні результати, рекомендується використовувати різноманітні методи.

При проведенні психолого-педагогічних досліджень частіше використовуються такі методи:

- теоретичні: індукція та дедукція, аналіз і синтез; порівняння, класифікація, абстрагування, конкретизація, систематизація; узагальнення, формалізація, моделювання: наочно-образні, вербальні, знакові (символічні) та математичні (перфокарти, графіки) та інші моделі;

- емпіричні методи: педагогічне спостереження; усне опитування: бесіда, інтерв'ю; письмове опитування: анкетування, тестування, рейтинг; педагогічний експеримент, узагальнення незалежних характеристик, аналіз документів і продуктів діяльності, узагальнення передового педагогічного досвіду.

Остаточне редагування вступу здійснюється після написання курсової роботи повністю. Зразок вступу подано у *Додатку В*.

Основна частина роботи складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Кожний розділ починають з нової сторінки. Основному тексту кожного розділу може передувати передмова з коротким описом вибраного напрямку та обґрунтуванням застосованих методів дослідження. У кінці кожного розділу формулюються висновки зі стислим викладом результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від другорядних подробиць.

Перший розділ присвячується теоретичному обґрунтуванню питання. Назва розділу має відображати сутність проблеми. Не допускається називати його загальним визначенням «Теоретична частина», «Теоретичний розділ», «Теоретичне обґрунтування» та ін. Він має містити два підрозділи. Невід'ємна частина першого розділу – огляд наукових джерел з досліджуваної проблеми. В огляді літератури окреслюють основні етапи розвитку наукової думки з обраної теми, стисло аналізують праці дослідників, називають питання, що залишились невирішеними і так визначають місце курсової роботи у розв'язанні проблеми.

У другому розділі обґрунтовують вибір напряму досліджень, розробляють загальну методику впровадження, наводять методи вирішення завдань (вивчення окремих тем, виховання окремих рис особистості тощо) та, в разі необхідності, їх порівняльні оцінки. Тобто, в основу розділу покладається опис методик та практики роботи з проблеми. Не допускається називати розділ «Практична частина» чи «Експериментальна...». В розділі описуються результати спостережень, методики вивчення окремих понять, тем, результати анкетувань, бесід тощо; проводиться їх аналіз, а також узагальнюються практичні висновки і рекомендації. Як правило містить 2 підрозділи. Здобувач має висвітлити те нове, що він вносить у розробку проблеми, порівняти його із даними інших дослідників та практиків. Виклад матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

Зверніть увагу!

Науковий етикет вимагає точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст. Цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців у цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, на кінці). Цитата береться в лапки й обов'язково має посилання на джерело із зазначеним номером сторінки. Текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання.

Цитати наводять:

- для підтвердження власних аргументів;
- як посилання на авторитетне джерело;
- для критичного аналізу того чи того твердження.

В інших випадках краще робити непряме цитування.

На завершення робиться загальний висновок зі всієї теми на основі теоретичних висновків і даних експерименту, визначаються шляхи вдосконалення цього аспекту в практиці роботи ЗЗСО.

МЕТОДИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Для дослідників-початківців дуже важливо мати уявлення про методологію та методи наукової творчості, оскільки саме на перших кроках оволодіння навичками наукової роботи найбільше виникає запитань методологічного характеру.

Методи дослідження в педагогіці – це прийоми, процедури й операції емпіричного та теоретичного пізнання й вивчення явищ педагогічної дійсності.

Методи вибираються дослідником, зважаючи на загальний задум, концепцію дослідження, уявлення про сутність і структуру досліджуваного явища, цілей і завдань.

Успіх наукового дослідження значною мірою залежить від уміння науковця вибрати найрезультативніші методи дослідження, оскільки саме вони дають можливість досягти поставленої у роботі мети.

Методи дослідження – це методи отримання достовірних знань, досягнення конкретних наукових результатів.

Найбільш загальним є поділ методів на дві групи: емпіричні й теоретичні. Емпіричні методи використовують для нагромадження фактичного матеріалу з досліджуваної проблеми. Вони слугують для фіксації явищ, їх опису, виявлення помітних зв'язків між досліджуваними явищами та процесами.

Нині в науковій літературі емпіричні методи поділяють на дві групи:

1) робочі, часткові методи, до яких належать: вивчення літератури, документів і результатів діяльності; спостереження, опитування (усне і письмове); метод експертних оцінок; тестування;

2) комплексні, загальні методи, які будуються на основі використання одного чи кількох часткових методів: обстеження, моніторинг, вивчення результатів діяльності учнів, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду, дослідна педагогічна робота, педагогічний експеримент.

На емпіричному рівні дослідження використовуються такі методи, які безпосередньо пов'язані з практикою (спостереження, вивчення передового досвіду, експеримент) і дають змогу нагромадити, зафіксувати, класифікувати й узагальнити отриманий практичний матеріал.

Теоретичні методи спрямовані на створення теоретичних узагальнень та формулювань закономірностей досліджуваних явищ. На теоретичному рівні пізнання використовують методи абстракції, конкретизації, аналізу, синтезу, порівняння, які дозволяють пояснити, інтерпретувати отримані

практичні знання, тому що головна функція науки – пояснення. Відмінності між двома групами методів є, але вони відносні. Емпіричне пізнання неможливе без теоретичного, без понять, теорій і гіпотез. Водночас теорія, навіть найбільш абстрактна, завжди базується на практиці.

Відповідно до логіки педагогічного дослідження методи іноді поділяють на такі три основні групи:

- методи нагромадження фактів, призначені для збирання емпіричних даних (вивчення літературних джерел, документів та продуктів діяльності, спостереження, опитування тощо);
- методи узагальнення та осмислення зібраних фактів – аналіз і синтез, порівняння та аналогія, моделювання тощо;
- методи перевірки й уточнення положень і попередніх висновків – експериментальна робота як сукупність методів.

Педагогіка та психологія використовують методи гуманітарних та природничих наук: теоретичні, емпіричні й математичні.

Теоретичні методи досліджень: аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, порівняння, моделювання.

Емпіричні методи досліджень: спостереження, анкетування, бесіда, експеримент, інтерв'ю, соціометрія, вивчення документації.

Математичні методи досліджень: реєстрація, ранжирування, шкалювання, моделювання.

Вивчення наукової літератури, робота із літературними джерелами. Не можна розпочинати дослідження, не вивчивши, що зроблено в науці з цього питання на сьогодні. Важливим є відбір найбільш цінних джерел. Треба не просто читати статті і монографії, а посилено розмірковувати над текстами.

Вивчаючи літературу, присвячену тому чи тому педагогічному явищу, необхідно знайти в ній відповіді на такі питання: як різні автори описують сутність явища; ознаки, властивості, характеристики явища; дефініції (визначення, терміни); типології, класифікації; функції; місце в навчанні (вихованні); особливості застосування в початковій школі, невивчені питання. У зв'язку з цим необхідно здійснювати аналіз різних позицій підходів, їх порівняння, узагальнення, критику – тільки тоді сучасний стан проблеми буде видно в усій повноті, а всебічне знання питання дасть змогу вичленувати ті його аспекти, які варто досліджувати далі.

Метод контент-аналізу – метод якісно-кількісного аналізу змісту тексту з метою виявлення або вимірювання різних фактів і тенденцій, відображених у них. Сутність його полягає в алгоритмізованому

виокремленні в тексті певних елементів змісту згідно з метою та завданнями дослідження, класифікації виокремлених елементів відповідно до концептуальної схеми, їх підрахунку і кількісного представлення результатів. Завдяки цьому вдається уникнути суб'єктивізму у вивченні педагогічної реальності; аналізувати, систематизувати й узагальнювати значну кількість документів.

Потенційними об'єктами контент-аналізу можуть бути різноманітні документальні джерела, які містять текст: книги, періодичні видання, промови, нормативні документи, програми тощо. Його використання є доцільним, якщо потрібен високий ступінь точності, об'єктивності аналізу матеріалу або якщо цей матеріал значний за обсягом і не систематизований.

Метод спостереження. Наукове спостереження розуміють як спеціально організоване сприйняття об'єкта, процесу чи явища в природних умовах. Наукове спостереження суттєво відрізняється від повсякденного життєвого. Головні відмінності такі:

а) визначають завдання, виділяють об'єкти, розробляють схему спостереження; б) результати обов'язково фіксують; в) отримані дані опрацьовують. Наукове спостереження вимагає постановки чіткої мети і планування.

Заздалегідь визначається, які саме психічні або педагогічні процеси і явища будуть цікавити спостерігача, за якими зовнішніми виявами їх можна простежити, в яких умовах буде відбуватися спостереження і як передбачається фіксувати його результати. Спостереження має бути цілеспрямованим. Спостереження найчастіше використовують на початкових етапах дослідження разом з іншими методами.

Метод бесіди – діалог дослідника з досліджуваним за заздалегідь розробленою програмою. Педагогічна бесіда як метод дослідження відрізняється цілеспрямованими спробами дослідника проникнути у внутрішній світ співрозмовника, виявити причини тих чи тих вчинків. Бесіда – складний і не завжди надійний метод, тому часто використовується як додатковий.

Метод анкетування – письмове опитування. Воно більш продуктивне, документальне, гнучке за можливістю отримання й опрацювання інформації. Учені вважають анкету досить активним методом вивчення дітей. Відомо три типи анкет.

Відкрита анкета містить питання без супроводжувальних готових відповідей на вибір досліджуваного.

Анкети закритого типу побудовані так, що на кожні питання даються готові для вибору респондента відповіді.

Змішане анкетування – анкети містять елементи відкритих і закритих анкет.

Анкетування використовується з метою отримання таких даних, які дослідник не може отримати іншим шляхом.

Метод тестування. Тестування – це особливий вид експериментального дослідження, спеціальне завдання або система завдань. Випробовуваний виконує завдання, час виконання якого зазвичай фіксують. Тести використовують у разі дослідження здібностей, рівня розумового розвитку, навичок, рівня засвоєння знань, а також у вивченні індивідуальних особливостей перебігу психічних процесів.

Тестове дослідження має порівняно просту процедуру, нетривале, проводиться без складних технічних пристосувань, потребує простого оснащення (часто це бланк із текстами задач). Результат проходження тесту допускає кількісне вираження і у такий спосіб відкриває можливості для математичної обробки.

Найбільш прийнятним для курсової роботи є **метод вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду**, оскільки під час перших кроків до дослідницької роботи він дає змогу без додаткового експерименту побачити та описати знахідки в роботі вчителя і в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти.

Вивчення та узагальнення досвіду педагога або колективу вчителів здійснюється за такими основними критеріями:

- актуальність і перспективність;
- висока результативність, стабільність показників, оптимальність;
- наукова обґрунтованість, вірність основним принципам, законам педагогічної діяльності;
- наявність елементів новизни й оригінальності.

Вивчається педагогічний досвід у динаміці його розвитку за такою методикою:

- вивчення системи роботи вчителя;
- бесіди з носієм досвіду з метою виявлення індивідуальних педагогічних елементів;
- вивчення педагогічної документації (позаурочних планів, індивідуального плану самоосвітньої діяльності тощо);
- здійснення моніторингу навчальних досягнень учнів.

Експеримент належить до основних методів дослідження в педагогічній науці і має творчий характер. Експеримент дає можливість здобувати нові знання щодо взаємозв'язку, взаємозалежності умов навчання і прогнозування результатів.

Залежно від етапу дослідження розрізняють два **види експерименту**:

▪ констатувальний експеримент допомагає зібрати відомості про вихідний рівень сформованості знань, способів діяльності, пізнавальних здібностей тощо;

▪ формувальний експеримент: цілеспрямовано змінюють умови навчання відповідно до мети і завдань, а потім вивчають те, що відбувається під впливом цих змін.

Педагогічний експеримент передбачає:

- 1) цілеспрямоване відокремлення досліджуваного явища від інших;
- 2) активну позицію дослідника під час втілення інновацій у педагогічному процесі;
- 3) контрольований педагогічний вплив на учнів;
- 4) наявність умов, за яких досліджуване явище піддається обліку;
- 5) повтор педагогічних явищ в приблизно одних і тих самих умовах стільки разів, скільки необхідно для перевірки експерименту.

Педагогічний експеримент повинен відповідати певним критеріям науковості:

- привнесення в педагогічний процес нового з метою отримання бажаного результату;
- забезпечення умов, що дозволяють виявити залежність між педагогічним впливом і його результатом;
- документальна фіксація та достатньо повний облік параметрів(показників) досліджуваних явищ і процесів;
- забезпечення обґрунтованості та достовірності висновків.

Загальні вимоги до проведення науково-педагогічного експерименту:

1. Наявність педагогічного колективу, що має готовність і бажання до експериментальної роботи та впровадження у практику інновацій.

2. Наявність в експериментатора передбачення, яке спрямоване на отримання нового результату, що сприятиме підвищенню ефективності педагогічного процесу.

3. Забезпечення педагогічного процесу всім необхідним для регулювання педагогічних впливів та фіксації їх наслідків.

4. Дотримання правила не нашкодити здоров'ю дитини, її розвитку, виконання вимог, які висуваються навчальним планом та програмою.

5. Дотримання правила не нашкодити здоров'ю дитини, її розвитку, виконання вимог, які висуваються навчальним планом та програмою.

6. Прагнення до наукової чесності, добросовісності у зборі та інтерпретації фактів, достовірності в формулюванні висновків.

7. Доброзичливе ставлення до дітей та встановлення стосунків довіри з адміністрацією, батьками та дітьми з метою забезпечення атмосфери творчості, взаємодопомоги для ефективного проведення експерименту.

Математична обробка даних дослідження. Можна виокремити етапи математичної обробки даних дослідження. Вибір математичного апарату обмірковується та визначається ще на початкових етапах дослідження.

Можна виокремити первинні та вторинні методи статистичного аналізу. Первинні методи дають можливість отримати показники, що безпосередньо характеризують результати вимірювань, здійснених під час педагогічного експерименту. Статистична обробка на цьому етапі передбачає ранжування, шкалювання, що дає можливість систематизувати дані відповідно до рівнів – високого, низького, середнього тощо. Крім того, характеризують параметри отриманого розподілу випадкових величин – вибіркове середнє, вибіркиму дисперсію, моду, медіану, а також його вид, форму, тип (наприклад, нормальний розподіл) тощо.

Реєстрація – це метод виявлення наявності конкретної якості у кожного члена групи і загального підрахунку кількості тих, у кого ця якість є або немає (наприклад, кількість встигаючих і невстигаючих).

Ранжування (або метод рангової оцінки) передбачає розміщення зібраних даних у визначеній послідовності, звичайно в порядку спаду або зростання показників, і відповідно визначення місця в цьому ряду кожного із досліджуваних (наприклад, складання списку учнів залежно від кількості пропущених уроків).

Шкалювання як кількісний метод дослідження дає можливість увести цифрові показники і оцінити окремі аспекти педагогічні явища.

Вторинні методи застосовуються для того. Щоб на базі зібраних даних виявити приховані статистичні закономірності. Наприклад, методи дисперсійного, регресійного аналізу застосовуються для того, щоб визначити динаміку зміни окремих параметрів вибірки. Кореляційний, факторний аналіз здійснюється для встановлення статистичних зв'язків між змінними величинами, вимірюваними в експерименті.

Статистичні методи дають можливість довести, що отримано достовірні, а дійсно не випадкові результати, і підтвердити виявлені тенденції.

Обираючи методи дослідження дослідник повинен враховувати:

- 1) що жоден з методів не є універсальним, але має чітко окреслені пізнавальні можливості;
- 2) що надійність методів забезпечується не тільки їх обґрунтованістю, але й правилами застосування;
- 3) що оперативність та економність дослідження не повинні забезпечуватись за рахунок якості даних;
- 4) що обґрунтування методу передбачає розробку або добір такого методу, який максимально відповідав би поставленому завданню, не потребував значних витрат для своєї реалізації.

Короткий термінологічний довідник:

Абстрагування – метод відокремлення деталей з метою отримання можливості зосередитись на найважливіших особливостях об'єкта.

Аналіз – метод дослідження, що полягає в уявному розчленуванні цілого явища на складові частини – більш прості, виділення окремих сторін, властивостей, зв'язків.

Аналіз продуктів діяльності – система дослідницьких процедур, спрямованих на збір, систематизацію, аналіз та тлумачення продуктів діяльності людини. Продукт – реальні та ідеальні вияви активності людини, які можуть бути об'єктивно вивчені: малюнки, щоденники, літературні твори тощо. Аналіз продуктів діяльності дозволяє робити опосередковані висновки про сформованість знань людини, її інтереси та здібності, розвиток тих чи інших психологічних якостей.

Аналогія – це метод, відповідно до якого на підставі подібності предметів за одними ознаками робиться висновок про їх подібність за іншими ознаками. Аналогія, як і неповна індукція, сама по собі ще не може гарантувати достовірні висновки.

Анкетування – метод отримання інформації шляхом письмових відповідей респондентів на систему стандартизованих запитань попередньо підготовлених бланків – анкет.

Аргументація – це вид інтелектуальної діяльності, під час якої формується переконання в істинності або хибності довільного положення, а також визначається його оцінка та доцільність як для самого автора, так і для аудиторії.

Аргумент – це думка, істинність якої уже встановлена раніше, і яка може бути використана для обґрунтування істинності довільного положення. До аргументів належать: факти дійсності; закони; аксіоми; дефініції; раніше доведені положення.

Бесіда – усне спілкування дослідника в довільній формі з одним або декількома її учасниками (учнями, вчителями, батьками учнів тощо). Під час бесіди питання можуть задавати як дослідником, так і досліджуваними.

Дедуція – метод, який полягає в одержанні часткових висновків на основі знання якихось загальних положень. Тобто, це є рух нашого мислення від загального до часткового, окремого.

Доведення та спростування є важливими складовими частинами аргументації, але не вичерпують її змісту. Під час аргументації не лише доводять тезу, або спростовують антитезу, а й формують переконання в істинності тези чи хибності антитези. Доведення ж не завжди має на меті переконання. Крім того, під час аргументації ще й відбувається оцінка тези та аргументів для обґрунтування доцільності прийняття тези, що доводиться. Доведенням називають: факти, за допомогою яких встановлюється істинність певного положення; джерела доказів (архіви, оповіді очевидців, мемуари); логічну процедуру, під час якої устанавлюється істинність певного положення за допомогою положень, істинність яких уже встановлено раніше.

Індукція – метод пізнання, що ґрунтується на формально-логічному умовиводі, який дає можливість одержати загальний висновок на основі окремих фактів.

Інтерв'ю – це та сама бесіда, але в же з одним досліджуваним. Питання під час інтерв'ю задає тільки дослідник.

Класифікація – система угруповання об'єктів дослідження або спостереження відповідно до їх загальних ознак.

Конкретизація – метод дослідження предметів у всій різнобічності їх, у якісній багатосторонності реального існування на відміну від абстрактного вивчення предметів.

Математичні й статистичні методи в педагогіці застосовують для опрацювання отриманих відомостей методами опитування та експерименту, а також для встановлення кількісних залежностей між досліджуваними явищами. Вони допомагають оцінити результати експерименту, підвищують надійність висновків, дають підстави для теоретичних узагальнень. Найпоширенішими з математичних методів, які застосовують у педагогіці, є реєстрація, ранжирування, шкалювання.

Метод дослідження (або метод пізнання) – це деяка специфічна процедура, що складається з певних дій або операцій, за допомогою яких здобувається й обґрунтовується нове знання в науці. Методи дослідження поділяють на загальнонаукові (тобто вони можуть бути методами й емпіричного, і теоретичного дослідження) і спеціальні, що застосовуються в конкретній галузі науки. Загальнонаукові методи дослідження поділяють на три великі групи: методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, вимір, експеримент, моніторинг); методи теоретичного

дослідження (сходження від абстрактного до конкретного, ідеалізація, уявний експеримент, формалізація, аксіоматичний метод або дедуктивно-аксіоматичний); загальні методи, використовувані як на емпіричному, так і на теоретичному рівні дослідження (абстрагування й конкретизація, аналіз, синтез, індукція, дедукція, абдукція, моделювання, аналогія, історичний і логічний методи, метод графів).

Моделювання – метод, який ґрунтується на використанні моделі як засобу дослідження явищ і процесів природи; це вивчення об'єкта шляхом створення та дослідження його копії (моделі), яка за своїми властивостями відтворює властивості об'єкта, що досліджується. Види: наочно-образні, вербальні, знакові (символічні) та математичні (перфокарти, графіки).

Методологія – сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в науці; вчення про методи пізнання та перетворення дійсності.

Методологія педагогіки – це вчення про пізнання педагогічної дійсності, яке складається з системи знань про основи і структуру педагогічної науки, основні підходи та способи отримання наукового знання. Зазначена система знань становить результат методологічних досліджень, предметом вивчення яких є процес і результати наукового відображення педагогічної дійсності. Отже, методологія – це вдосконалення теорії, оволодіння методикою її побудови, вивчення її структури, логічного апарату, аналіз діяльності зі створення знань, виявлення закономірностей цієї діяльності, система принципів і способів побудови теоретичної й практичної діяльності сукупність пізнавальних принципів, засобів, методів, вироблення норм, способів, прийомів дослідження у певній ситуації.

Обґрунтування – це перехід від деякого фрагменту знання як вихідного (основи, підстави) до наступного фрагменту знання як наслідку. Інакше кажучи, обґрунтування – це перенесення засобами логіки таких характеристик основи, як істинність, аподиктичність, достовірність тощо на обґрунтовуване. Процес обґрунтування реалізується через: доведення, спростування, пояснення, передбачення, інтерпретацію та їх різноманітні модифікації.

Опитування – метод збору первинної інформації за допомогою звернення з питаннями до конкретної людини або певної групи людей.

Порівняння – метод дослідження, пізнання дійсності, покликаний встановити спільні й відмінні ознаки між процесами, явищами, об'єктами.

Педагогічний експеримент – дослідницька діяльність з метою вивчення причинно-наслідкових зв'язків у педагогічних явищах, що містить досвідчене моделювання педагогічного явища та умов його перебігу.

Педагогічне спостереження – це систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єкта; планомірний аналіз і оцінка індивідуального методу організації навчально-виховного процесу без втручання дослідника в хід цього процесу.

Ранжування – класифікація даних у певній послідовності (спадання чи зростання показників), визначення місця в цьому ряду (наприклад, складання списку учнів залежно від рівня успішності тощо).

Реєстрування – виявлення певної якості в явищах та її кількості (наприклад, кількості запізнь на уроки).

Рейтинг – це числовий або порядковий показник успішності або популярності, який відображає важливість або вплив певного об'єкта або явища.

Систематизація – процес зведення розрізнених знань про предмети (явища) в єдину систему, встановлення їхньої єдності.

Синтез – метод дослідження, що полягає в уявному з'єднанні окремих сторін, властивостей, зв'язків явища складного й осягнення цілого в його єдності.

Судження – це думка, в якій через зв'язок понять стверджується або заперечується будь-що. Судження виражається мовою у вигляді речення. Судження поділяють за такими ознаками: якість, кількість, відношення. За якістю судження бувають позитивні й негативні; за кількістю – загальні, часткові й поодинокі; за відношенням – категоричні, умовні й роздільні. До судження про предмет або явище людина може дійти або шляхом безпосереднього спостереження якогось факту, або через умовивід.

Тестування – метод дослідження, який за допомогою якого порівнюються рівні оволодіння будь-якими видами діяльності.

Узагальнення – метод пізнання, за допомогою якого фіксуються загальні ознаки та властивості певного класу об'єктів та здійснюється перехід від одиничного до загального, від менш загального до більш загального.

Узагальнення незалежних характеристик – це група методик, прийомів і способів отримання інформації про досліджувану особу (кількох осіб), заснованих на тому, що в процесі своєї життєдіяльності людина в тій чи іншій мірі проявляє свої особистісні якості (ділові, вольові, комунікативні, політичні, емоційні).

Узагальнення педагогічного досвіду – метод дослідження (емпіричний) у ході якого виділяють головну ідею автора як педагога-новатора, сутнісні механізми запропонованої ним педагогічної інновації, що сприяє підвищенню ефективності навчально-виховного процесу.

Умовивід – це процес мислення, що складається з послідовності двох або декількох міркувань, у результаті яких виникає нове судження. Часто умовивід називається висновком, через який стає можливим перехід від думки до дії, тобто практики. Умовиводи поділяють на дві категорії: дедуктивні й індуктивні. Дедуктивні умовиводи – це виведення критерій випадку з якого-небудь загального положення, а індуктивні умовиводи – це коли на основі окремих випадків приходять до загального положення.

Формалізація – метод вивчення різноманітних об'єктів шляхом зображення їхньої структури у знаковій формі за допомогою штучних мов (наприклад мовою математики).

ОФОРМЛЕННЯ ВИСНОВКІВ ДО КУРСОВОЇ РОБОТИ

Висновок – це остаточна думка про що-небудь, логічний підсумок, зроблений на основі спостережень, міркувань або розгляду певних фактів. Це форма мислення, за допомогою якої з одного або кількох суджень виводиться нове судження, що містить у собі нове знання.

У висновках стисло викладають найважливіші результати, одержані в роботі. У першому пункті висновків коротко оцінюють стан вивчення проблеми. Далі викладаються результати дослідження, які базуються на висновках до кожного розділу. Найзручніше формулювати висновки відповідно до поставлених завдань. У висновках необхідно наголосити на ефективності пропонованих у курсовій роботі ідей, викласти рекомендації щодо їх використання (*Додаток Г*).

У висновках рекомендовано вживання слів чи сполучення слів: *«отже», «доведено», «установлено», «можемо стверджувати», «тож бачимо, що..», «резюмуємо:..», «з'ясовано», «визначено», «розкрито», «підсумувавши вищевикладене, ми...».*

Отже, коли накопичено і опрацьовано основний матеріал для дослідної роботи, відбувається: написання вступу; формування висновків та рекомендацій; оформлення списку використаної літератури та додатків; подання чорнового варіанту роботи науковому керівникові; усунення зауважень, урахування рекомендацій наукового керівника; доопрацювання роботи з урахуванням рекомендацій, остаточне редагування тексту, підготовка до захисту.

УКЛАДАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Бібліографічний апарат – це ключ до використаних здобувачем джерел. Крім того, він певною мірою відбиває наукову етику і культуру. Саме з нього можна зробити висновок про ступінь ознайомлення студента з наявною літературою за досліджуваною проблемою. Бібліографічний апарат курсової роботи складається з бібліографічного списку і бібліографічних посилань, які оформлюються відповідно до чинних стандартів.

Список використаних джерел є обов'язковим елементом дослідної роботи. Змістовність списку дає уявлення про те, наскільки глибоко здобувач зумів вивчити стан досліджуваної проблеми та володіє предметом дослідження. Завдяки включеного у курсову роботу списку літературних джерел стає можливим скоротити деякі цитовані матеріали та виклад окремих положень у тексті.

В Україні діють затверджені Національні стандарти, що відповідають за оформлення бібліографічної інформації в науковій роботі.

ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Цей стандарт є регламентуючим документом для оформлення бібліографічних посилань та бібліографічних списків посилань у наукових роботах. Він установлює види бібліографічних посилань, правила та особливості їхнього складання й розміщення в документах. Стандарт поширюється на бібліографічні посилання в опублікованих і неопублікованих документах незалежно від носія інформації.

У **списку використаних джерел** подається перелік підручників, посібників, статей із журналів, брошур, довідників, інтернет-посилань тощо, що використовувались під час виконання роботи (не менше 20 найменувань з педагогіки, фахових методик), який **укладається в алфавітному порядку** і відповідно до вимог оформлення списку бібліографічних джерел.

У кожному конкретному виданні елементи бібліографічного опису конкретизуються і мають деякі специфічні особливості.

ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ У СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015
«Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	КНИГИ
один автор	Бондаренко В. Г. Історія України. Львів, 2017. 153 с. Кокун О. М. Життєстійкість і резильєнтність людини в сучасному світі: теорія, дослідження, практика : монографія. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 214 с. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для вузів. Київ : Генеза, 2002. 368 с. Хоружа Л. Л. Етичний розвиток педагога : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 208 с. Сорочинська Т. А. Професійна підготовка вчителя на Рівненщині в контексті освітніх реформ 1939–1964 рр.: монографія. Рівне: видавець О. Зень, 2021. 234 с.
два чи три автора	Мартиненко З. Е., Макар І. В. Управління підприємством: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2017. 296 с. Палеха В. І., Карпова П. В. Менеджмент організацій : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 120 с. Білоус С. І., Корнійчук В. П. Філософія освіти : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2016. 176 с. Мороз І. С., Василенко Н. Ю. Маркетинг : конспект лекцій. Київ : Молодь, 2016. 102 с. Вердіна С. А., Волков А. А. Контролінг : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. Вердіна С. А., Волков А. А. Контролінг : навч. посіб. Вид. 3-тє., переробл. та допов. Херсон, 2017. 212 с.
чотири автори	Інновації : навч. посіб. / Гуревич Д. Т., Чекан О. С., Грибан О. М., Макарова В. В. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 389 с. Вища математика : конспект лекцій / Ткачук Т.С. та ін. Київ, 2015. 82 с.
п'ять і більше авторів	Охорона праці : навч. посіб. / О. І. Подольська та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2017. 264 с. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : станом на 10 жовт. 2017 р. / К. І. Мягченко та ін. ; за заг. ред. І. М. Ливанова. Київ : ЦУЛ, 2017. 428 с. Методичний poradник «Я досліджую світ. Я у світі» : навч.-метод. посіб. / Упоряд. Л. І. Іванова. Рівне : видавець О. Зень, 2020. 112 с.
дисертації, автореферати дисертацій	Формування готовності до групової навчальної діяльності майбутніх учителів початкових класів засобами технології партнерства : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Жанна Володимирівна Вихрестенко ; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». – Переяслав, 2020. – 22 с. Розвиток особи в процесі суспільної інформатизації і трансформації соціокомунікаційних функцій бібліотек : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Світлана Валеріївна Горова ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського НАН України. – Київ, 2020. – 32 с.

Законодавчі та нормативні документи	1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2015. 98 с. 2. Конституція України : станом на 1 жовтня 2017 р. / Верховна Рада України. Київ : Право, 2017. 93 с. 3. Про вищу освіту : Закон України від 05.09.2016 р. № 2145-VIII. Голос України. 2016. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. 4. Податковий кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393- VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48-49. Ст. 536. 5. Про освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2018. URL:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2018). 6. Питання соціального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2017 р. № 1060. Офіційний вісник України. 2018. № 5. С. 430–443. 7. Про інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2019-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2018 р. № 43/2018. Урядовий кур'єр. 2018. 23 лют. (№ 35). С. 10. 8. Про затвердження Вимог до оформлення кандидатської дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2018 р. № 50. Офіційний вісник України. 2018. № 25. С. 139–141. 9. Інструкція щодо порядку оформлення і ведення особових справ отримувачів усіх видів соціальної допомоги : затв. наказом М-ва. праці та соц. політики від 19.09.2006 р. № 156. Баланс-бюджет. 2006. 19 верес. (№ 18). С. 15–16.
словники	Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 421с. Енциклопедія освіти / НАПН України ; гол. ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
	ЧАСТИНА ВИДАННЯ
розділ книги	Торбіна Т. Професійно значущі якості особистості сучасного фахівця. <i>Проблеми підготовки сучасного вчителя</i>. Київ, 2012. С. 76–81. Марусинець М. М. Професійна рефлексія як чинник самовдосконалення особистості майбутнього педагога. <i>Педагогічний дискурс</i>. 2010. Вип. 8. С. 115–118.
тези доповідей, матеріали конференцій	Сорочинська Т. А. Ціннісне переосмислення змісту початкової мистецької освіти та професійної підготовки вчителя в умовах сучасних викликів. <i>Актуальні проблеми та стратегії розвитку початкової освіти: матеріали V Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції</i>. Рівне: РДГУ, 2025. С. 24–27. Сорочинська Т. А. A new type of leaders in education. <i>The IV International Scientific and Practical Conference «Actual problems of practice and science and methods of their solution»</i>, 2022. Milan, Italy. p. 450–452.
статті	Кокун О. М. Професійна життєстійкість особистості: аналіз феномена. <i>Актуальні проблеми психології</i>. Том V. Випуск 20. С. 68–81. Кузнєцова О. В. Життєстійкість педагога в умовах війни: аналіз парціальних позицій. <i>Науковий вісник Ужгородського національного університету</i>. Серія: психологія. Вип. 1. 2023. С. 67–72. Сорочинська Т. А., Ткачук О. С. Особливості професійної підготовки вчителя початкових класів у галузі мистецької освіти в умовах війни. <i>Наукові записки. Серія: Педагогічні науки</i>, (218), 2025. С. 236–240.
Електронні ресурси	Вдовенко І. С. Формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді в процесі технологічної освіти. <i>Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова</i>. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 52. Серія 5. 2015. С. 51–57. URL: https://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/52-2015/11.pdf (дата звернення: 6.02.2026)

ПРЕДСТАВЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ У ДОДАТКАХ

У додатках вміщують матеріал, який: є необхідним для повноти курсової роботи, але включення його до основної частини наукової роботи може змінити впорядковане і логічне уявлення про дослідження; через великий обсяг, специфіку викладання або форму подання не може бути внесений до основної частини. Додатки містять допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття кваліфікаційної роботи:

- 1) методики, які були апробовані в процесі виконання дослідної роботи;
- 2) таблиці, схеми, малюнки;
- 3) анкети і опитувальники;
- 4) конспекти уроків;
- 5) зразки документів, наказів, тощо;
- 6) практичні рекомендації;
- 7) розрахунки, різноманітні зразки технологічні картки, малюнки тощо;
- 8) наочність до уроків тощо.

Додатки оформлюють на наступних сторінках кваліфікаційної роботи, кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки.

Додатки позначаються не цифрами, а літерами: Додаток А, Додаток Б, Додаток В, Додаток Д (за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь,) *у верхній центральній частині листка.*

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Робота виконується на одній сторінці аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм). Текст набирається шрифтом Times New Roman 14, між рядками інтервал – 1,5 (30 рядків на сторінку). Поля таких розмірів: ліве – 25 мм, праве – 15мм, верхнє і нижнє – 20 мм. Обсяг курсової роботи близько 25–30 сторінок.

Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами без знака №. Титульний аркуш – перша сторінка курсової роботи, яку не нумерують. На наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Кожен розділ слід починати з нової сторінки, відстань між підрозділами, між заголовком і текстом має становити 1 рядок. Нумерація сторінок, розділів, підрозділів, пунктів і підпунктів, рисунків, таблиць подається арабськими цифрами, додатків – великими українськими літерами. Такі структурні частини, як зміст, вступ, висновки, список використаних джерел, додатки не мають порядкового номера у змісті роботи. Звертаємо увагу на те, що нумерація сторінок у додатках не проводиться.

Заголовки структурних частин курсової роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкуються великими літерами симетрично до тексту.

Номери розділів проставляються арабськими цифрами, після яких крапка не ставиться (РОЗДІЛ 1). Назва розділу друкується у наступному рядку від межі лівого берега аркуша (тобто починається не після номера розділу, а під словом «РОЗДІЛ»). Номер підрозділу є складним і складається з номера розділу в межах роботи і порядкового номера підрозділу в межах розділу, які між собою розділяються крапкою. Наприклад 1.1. (перший підрозділ першого розділу), (другий підрозділ першого розділу), 2.1. (перший підрозділ другого розділу), 2.2. (другий підрозділ другого розділу) тощо.

Номер підрозділу починається від межі лівого поля, після номера ставиться крапка. У цьому ж рядку після крапки з великої літери рядковими літерами звичайним шрифтом друкується назва підрозділу.

Текст кожного РОЗДІЛУ починається з нового аркуша. Текст нового підрозділу продовжується на тій самій сторінці, що закінчився попередній підрозділ, якщо відстань до кінця сторінки більша, ніж 6 рядків. Новий підрозділ доцільно перенести на іншу сторінку, якщо відстань до кінця сторінки складає менше 6 рядків.

Крапка після назв структурних частин роботи не ставиться. Відстань між назвою розділу та текстом чи назвою підрозділу повинна складати 2 інтервали. Відстань між назвою підрозділу та текстом не містить інтервалів, а відстань між текстом попереднього підрозділу та назвою наступного підрозділу – двом інтервалам.

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, діаграми, карти) необхідно подавати в кваліфікаційній роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації, які розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках.

Підпис під ілюстрацією звичайно має чотири основних елементи:

- 1) найменування графічного сюжету, що позначається скороченим словом «Рис.»;
- 2) порядковий номер ілюстрації, який вказується без знаку номера арабськими цифрами;
- 3) тематичний заголовок ілюстрації, що містить текст із якомога стислою характеристикою зображеного;
- 4) експлікацію, яка будується так: деталі сюжету позначають цифрами, які виносять у підпис, супроводжуючи їх текстом. Треба зазначити, що

експлікація не замінює загального найменування сюжету, а лише пояснює його.

Приклад: Рис. 1.24. – Система освіти в Україні: 1- дошкільна освіта; 2- загальна середня освіта; 3- професійно-технічна освіта; 4 - вища освіта.

Кожна ілюстрація має відповідати тексту, а текст – ілюстрації.

Ілюстрації виконують чорним кольором.

Не варто оформлювати посилання на ілюстрації як самостійні фрази, в яких лише повторюється те, що міститься у підписі. У тому місці, де викладається тема, пов'язана з ілюстрацією, і де читачеві треба вказати на неї, розміщують посилання у вигляді виразу в круглих дужках «(рис.3.1.)» або зворот типу «.....як це видно з рис.3.1.» або «.....як це показано на рис.3.1.».

Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлятися у вигляді таблиць. **Таблицю** слід розташовувати безпосередньо після тексту, у якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. Таблиці слід нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком таблиць, що наводяться у додатках. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою, наприклад, таблиця 2.1 – перша таблиця другого розділу. Назва таблиці та її номер записуються над таблицею. *Наприклад:*

Таблиця 2.1

Назва

Назва таблиці має бути стислою і відбивати зміст таблиці. Якщо рядки або графи таблиці виходять за межі формату сторінки, таблицю поділяють на частини, розміщуючи одну частину під одною поруч, або переносять частину таблиці на наступну сторінку.

Заголовки граф таблиці починають з великої літери, а підзаголовки – з малої, якщо вони складають одне речення з заголовком. Підзаголовки, що мають самостійне значення, пишуть з великої літери. В кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять. Заголовки і підзаголовки граф указують в однині.

Таблицю, малюнок або креслення, розміри якого більше формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або у додатках.

Відповідно до ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» під час написання наукової роботи здобувач зобов'язаний оформлювати **посилання** на кожную цитату, наслідувану думку, приклад того чи іншого автора, у якого

їх запозичено, ті ідеї чи висновки, на підставі яких розробляють проблеми чи розв'язують завдання, поставлені у статті, монографії тощо. Це дає змогу відшукати потрібний документ і перевірити точність зазначених відомостей, з'ясувати інформацію, обставини, контекст.

Посилання в тексті на літературне джерело оформляють у квадратних дужках, де першою цифрою позначають номер літературного джерела у списку використаних джерел, а другою – сторінку, з якої запозичено цитату, наприклад: [15, с. 257].

Під час огляду літератури з досліджуваної проблеми може застосовуватися посилання на все джерело, декілька джерел. Наприклад: [12]; на думку І. Вихованця [42; 44; 46]; «У працях [1–5]».

Посилання бажано робити на останні видання публікацій, на більш ранні видання – лише в тих випадках, коли праці, у яких міститься необхідний матеріал, не перевидавалися. Покликання на ілюстрації, таблиці або формули, використані в дослідженні, вказують відповідно до їх порядкового номера. Наприклад: «рис. 1.1.», «див. табл. 1.1.», «у формулі 1.1.» тощо.

Відсутність посилань – підстава говорити про **плагіат**, а їх наявність визначає етику дослідника. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, викладений автором.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час провадження наукового дослідження з метою забезпечення довіри до результатів наукових досягнень.

У РДГУ дотримання академічної доброчесності регламентоване «Положенням про академічну доброчесність у Рівненському державному гуманітарному університеті».

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти, педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

- **академічний плагіат** – оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного

дослідження та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства;

- **самоплагіат** – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- **фабрикація** – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- **фальсифікація** – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень.

ЗАХИСТ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

До захисту допускаються здобувачі вищої освіти, які в повному обсязі виконали завдання курсової роботи і мають рецензію керівника, що є основою для оцінювання роботи.

Курсова робота здається керівнику для перевірки та рецензування за три тижні до запланованого захисту. Не пізніше, ніж за 10 днів до захисту, рецензована дослідна робота подається керівнику.

Комісія із захисту курсових робіт у визначений термін заслуховує повідомлення здобувачів основних положень роботи (до 10 хвилин), після чого студент дає відповіді на запитання членів комісії (загалом захист не може перевищувати 20 хвилин). Захист курсової роботи за бажанням здобувача може супроводжуватися презентацією (наочна демонстрація результатів дослідження). Вона застосовується з метою проінформувати чи переконати когось. Презентація може містити три компоненти: промова доповідача: те, що доповідач розповідає; слайди: те, що бачить аудиторія на екрані; роздаткові матеріали: те, що роздається кожному в аудиторії окремо, імістить деталі інформації що презентується.

Під час оцінювання курсових робіт враховуються відповідність змісту роботи темі, меті і завданням, що визначались у вступі, новизна теми, якість оформлення курсової роботи.

Критерії оцінювання курсової роботи

- самостійність виконання;
- логічність та деталізація плану;
- повнота й глибина розкриття теми;
- наявність ілюстрацій (таблиць, рисунків, схем);
- кількість використаних джерел (не менше десяти);
- використання цифрової інформації та відображення практичного досвіду;
- наявність конкретних пропозицій;
- якість оформлення.

Розподіл балів, які отримують студенти за курсову роботу

Вступ	Ілюстративна частина	Захист роботи	Сума балів
до 50	до 20	до 30	100

Критерії оцінки курсової роботи

Оцінку **«відмінно»** отримує здобувач вищої освіти, робота якого оформлена відповідно до вимог; зміст курсової роботи у повному обсязі відповідає темі та визначеній меті; у роботі містяться елементи наукового пошуку в теоретичному аспекті на основі опрацювання достатньої кількості наукової літератури; практичний результат обраної теми свідчить про вміння студента систематизувати зібраний матеріал, робити висновки про позитивні і негативні моменти; здобувач вільно володіє спеціальними термінами, не робить граматичних помилок.

Оцінку **«добре»** отримує здобувач, робота якого оформлена відповідно до вимог; зміст роботи в повному обсязі відповідає темі та визначеній меті, але є незначні недоліки методичного або стилістичного характеру. Під час захисту студент дає правильні відповіді, але недостатньо аргументовані.

Оцінку **«задовільно»** отримує здобувач, курсова робота якого розкриває теоретичні питання недостатньо повно, містить мало документів наукового дослідження, аналіз зроблено поверхово; висновки аргументовано недостатньо переконливо, робота оформлена неохайно.

Оцінку **«незадовільно»** виставляють здобувачу, якщо курсова робота виконана не в повному обсязі та з відхиленнями від завдання; оформлена без врахування встановлених вимог; мають місце суттєві помилки, які є причиною повернення курсової роботи на доопрацювання; студент слабо володіє мовою викладу матеріалу.

Вимоги до розробки презентації

Презентація як демонстрація основних результатів дослідження має містити орієнтовно 10–14 слайдів, з яких – титульний слайд, план (розробки презентації) розгляду пропонованої проблеми дослідження, чітку структуру та логіку викладу інформативного матеріалу з використанням схем, таблиць, діаграм тощо (яких може і не бути відображено у дослідній роботі), вислови (цитати) відомих педагогів-новаторів, вчителів-методистів.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ НАПИСАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ

Теми курсових робіт з мовно-літературної освітньої галузі:

1. Формування аудіативних умінь учнів початкових класів засобами інформаційних технологій.
2. Формування в першокласників навичок читання і письма в умовах компетентнісної освіти.
3. Педагогічні умови навчання мови й мовлення учнів початкових класів у процесі змішаної форми навчання.
4. Формування в учнів початкових класів умінь аналізувати та інтерпретувати сприйняті на слух тексти різних видів.
5. Розвиток в учнів початкових класів умінь сприймати й аналізувати інформацію текстів різних типів на уроках української мови.
6. Розвиток діалогічного мовлення учнів початкових класів на уроках української мови засобом групової взаємодії.
7. Навчання взаємодіяти письмово учнів початкових класів засобом цифрових технологій.
8. Удосконалення мовленнєво-комунікативних умінь учнів початкових класів засобом інтегрованого навчання.
9. Формування усного мовлення учнів початкових класів засобом складання розповідей з власного досвіду.
10. Застосування різних видів самостійної роботи на уроках читання в умовах дистанційного навчання.
11. Онлайн інструменти як засіб розвитку мовлення учнів початкових класів в умовах змішаної форми навчання.
12. Сучасні технології навчання як засіб комунікативного розвитку учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.
13. Використання гейміфікації як засобу навчання мови й мовлення учнів початкових класів.
14. Розвиток інформаційної компетентності учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.
15. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій як засобу формування писемного мовлення учнів початкових класів.
16. Особливості роботи з медіа-продуктами на уроках української мови в початкових класах.
17. Використання настільних ігор в навчанні української мови та читання як засобу формування креативності учнів.
18. Формування критичного мислення учнів початкових класів на уроках української мови засобом Google-сервісів.

19. Використання мовного портфолію як засіб розвитку писемного мовлення учнів початкових класів.
20. Формування усного мовлення учнів початкових класів на уроках української мови засобом технології «Сторітелінг» (storytelling).
21. Формування комунікативної компетентності учнів початкових класів засобом технології «Case-study».
22. Шляхи попередження та подолання мовних помилок в усному та писемному мовленні учнів початкових класів.
23. Вивчення власне української лексики в системі навчання української мови та читання учнів початкових класів.
24. Ознайомлення учнів початкових класів із фразеологічним багатством української мови на уроках мовно-літературної освітньої галузі.
25. Опрацювання синтаксичних вправ у системі роботи з розвитку мовлення учнів початкових класів.
26. Формування в учнів початкових класів умінь досліджувати мовні явища з метою опанування початкових лінгвістичних знань.
27. Формування в учнів початкових класів умінь досліджувати мовні явища з метою опанування норм літературної вимови та правил українського правопису.
28. Формування в учнів початкових класів умінь досліджувати мовні явища з метою використання української мови в усіх сферах життя.
29. Розвиток мовлення учнів початкових класів засобом віртуальних екскурсій (подорожей).
30. Формування в учнів початкових класів наскрізного вміння читати з розумінням засобом візуалізації.
31. Упровадження комплексу вправ для формування в учнів початкових класів умінь ефективно спілкуватися (в умовах інклюзивного класу).
32. Особливості підготовки учнів початкових класів до написання текстів різних типів (розповідей; описів; міркувань).
33. Особливості здійснення звукового, звуко-складового та звуко-буквеного аналізів слів на уроках української мови та читання в 1 класі.
34. Педагогічні умови впровадження інтегративного підходу до навчання української мови та читання учнів початкових класів.
35. Формування вмінь взаємодіяти письмово на уроках української мови за допомогою інтернет-сервісів.
36. Формування в учнів початкових класів умінь взаємодіяти усно на уроках української мови та читання засобом «Кейс-технології».
37. Навчання мови й мовлення учнів початкових класів засобом

технології «Майнд-мепінг».

38. Використання методу проєктів на уроках української мови та читання як засобу розвитку вмінь учнів початкових класів оволодівати різними соціальними ролями.

39. Формування в учнів початкових класів навчально-пізнавальної компетентності на уроках української мови та читання засобом упровадження інтерактивних технологій.

40. Застосування комплексного підходу вивчення української мови до подолання труднощів писемного (усного) мовлення учнів початкових класів.

41. Розвиток креативного мислення учнів початкових класів на уроках української мови засобом упровадження інтерактивних технологій навчання.

42. Розвиток інформаційної культури учнів початкових класів на уроках української мови та читання засобом упровадження інтерактивних технологій навчання.

43. Формування в учнів початкових класів умінь досліджувати тексти різних видів з метою збагачення особистого читацького досвіду.

44. Педагогічні умови формування в першокласників позитивних мотивів до читання на уроках української мови та читання.

45. Розвиток в учнів початкових класів інтересу до читання засобом освітніх веб-квестів.

46. Реалізація принципів національного виховання на уроках української мови та читання в початкових класах.

47. Формування в учнів початкових класів умінь складати розповіді на основі прочитаного.

48. Формування гуманної соціально активної особистості на уроках української мови та читання в початкових класах.

49. Формування в учнів початкових класів умінь будувати монологічні висловлення на уроках літературного читання.

50. Формування в учнів початкових класів умінь будувати монологічні та діалогічні висловлювання на уроках української мови та читання.

51. Формування в учнів початкових класів соціальних і громадянських компетентностей на уроках літературного читання.

52. Формування в учнів початкових класів громадянських та історичних компетентностей на уроках української мови та літературного читання.

53. Формування в учнів початкових класів міжпредметних компетентностей засобом ознайомлення з традиціями українського народу на уроках української мови та читання.

54. Застосування різних видів орфографічних вправ для формування правописних умінь учнів початкових класів.

55. Формування вмінь виразно читати художні твори в учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

56. Формування в учнів початкових класів умінь виконувати мовний розбір з метою узагальнення і систематизації знань з української мови.

57. Застосування ігрових ситуацій та дидактичних ігор у сучасних умовах навчання української мови та читання в початкових класах.

58. Формування в учнів початкових класів умінь користуватися прийомами роботи з дитячою книгою.

59. Формування естетичної культури учнів початкових класів на уроках української мови та читання.

60. Формування в учнів початкових класів умінь виразно читати літературні твори різних жанрів.

61. Використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови та читання в початкових класах.

62. Розвиток комунікативної компетентності учнів початкових класів на уроках української мови та читання засобами театралізації.

Теми курсових робіт з математичної освітньої галузі:

1. Розвиток навчально-пізнавальної діяльності учнів початкових класів на уроках математики засобами комп'ютерних ігор.

2. Методика використання комп'ютерної техніки у вивченні математики в початкових класах.

3. Реалізація компетентнісного підходу на уроках математики в початкових класах.

4. Методична система роботи з математики із обдарованими учнями початкових класів.

5. Використання інтенсифікації навчання для поглиблення математичних знань учнів початкових класів.

6. Розвиток доказового міркування в учнів початкових класів у процесі вивчення математики.

7. Розвиток пізнавальної самостійності учнів початкових класів у вивченні математики.

8. Розвиток самостійності учнів початкових класів під час навчання математики.

9. Методика вивчення об'ємних геометричних фігур у початкових класах.

10. Формування просторових уявлень в учнів початкових класів на уроках математики.

11. Особливості розвитку математичних здібностей учнів початкових класів.

12. Формування прийомів самоконтролю у процесі навчання математики учнів початкових класів.
13. Використання групової роботи на уроках математики у початкових класах в умовах Нової української школи.
14. Діагностика сформованості математичної компетентності учнів початкових класів в умовах Нової української школи.
15. Моделювання сучасних уроків математики за різними педагогічними технологіями.
16. Використання інтерактивних технологій на уроках математики в початкових класах.
17. Використання сучасних педагогічних технологій на уроках математики в початкових класах.
18. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів на інтегрованих уроках математики.
19. Формування інтелектуальної культури учнів початкових класів за методикою розвивального навчання на уроках математики.
20. Використання інформаційних технологій у початковій математичній освіті.
21. Використання елементи проблемного навчання математики учнів початкових класів.
22. Формування ключових компетентностей в учнів початкових класів у процесі засвоєння початкового курсу математики.
23. Застосування особистісно зорієнтованого підходу в навчанні математики учнів початкових класів.
24. Розвиток розумових дій учнів початкових класів в умовах рівневої диференціації на уроках математики.
25. Естетичне виховання на уроках математики в початкових класах.
26. Екологічне виховання учнів початкових класів під час вивчення математики.
27. Використання методу проєктів на уроках математики в початкових класах.
28. Використання різних форм організації навчальної діяльності учнів початкових класів на уроках математики.
29. Застосування методу бесіди на уроках математики в початкових класах в умовах Нової української школи.
30. Використання методів навчання геометричного матеріалу учнів початкових класів на уроках математики.
31. Використання методів вивчення частин і дробів у початкових класах на уроках математики.

32. Підготовка і проведення нестандартних уроків математики в початкових класах.
33. Методика проведення уроків математики в дочисловий період в умовах Нової української школи.
34. Особливості організації та проведення сучасного уроку математики.
35. Особливості організації та інтегрованих уроків математики у початкових класах.
36. Використання проблемних ситуацій на уроках математики для формування пізнавальної активності учнів початкових класів.
37. Використання народознавчого матеріалу на уроках математики в початкових класах.
38. Використання диференційованого підходу до навчання математики в початкових класах.
39. Застосування індивідуального підходу до навчання математики учнів початкових класів.
40. Активізація пізнавальної діяльності учнів початкових класів на уроках математики.
41. Використання ідей алгоритмізації у вивченні арифметичних дій учнями початкових класів.
42. Формування обчислювальних умінь в учнів початкових класів на уроках математики.
43. Методика вивчення теми «Дії над числами» в концентрі «Тисяча» в початкових класах.
44. Методика навчання учнів початкових класів письмових обчислень.
45. Індивідуальний підхід до учнів у процесі вивчення нумерації чисел у межах 10 в умовах Нової української школи.
46. Формування в учнів початкових класів уміння розв'язувати текстові задачі.
47. Розвиток уявлень учнів початкових класів про складену задачу і процес її розв'язання з позиції реалізації компетентнісного підходу.
48. Реалізація методичних прийомів роботи над текстовими задачами у початкових класах.
49. Розвиток творчого мислення учнів початкових класів в процесі розв'язування геометричних задач.
50. Методика розв'язування задач на рух в початкових класах.
51. Підготовка та застосування диференційованих завдань з математики в початкових класах.
52. Використання нестандартних завдань на уроках математики в початкових класах для стимулювання пізнавальних інтересів учнів.
53. Технологічний підхід у навчанні математики учнів початкових класів.
54. Формування поняття величин в учнів початкових класів.
55. Самостійна робота на уроках математики як засіб підвищення успішності учнів початкових класів.
56. Розвиток логічного мислення учнів початкових класів на уроках математики.

57. Формування творчого мислення учнів початкових класів у процесі позакласної роботи з математики.

58. Формування наукового світогляду в учнів початкових класів на уроках математики.

59. Формування поняття натурального числа в початковому курсі математики.

60. Формування в учнів початкових класів уявлень про функціональну залежність.

61. Система дидактичних математичних ігор як засіб формування сенсорних умінь учнів початкових класів.

Теми курсових робіт з природничої освітньої галузі:

1. Педагогічні умови активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів початкових класів на уроках природничої освітньої галузі.

2. Розвиток пізнавальних інтересів учнів початкових класів у процесі засвоєння інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

3. Формування в учнів початкових класів етично обґрунтованої поведінки в природі засобами ігрових технологій.

4. Формування морально-етичних цінностей в учнів початкових класів засобами спостережень у довкіллі.

5. Формування загальних уявлень про навколишній світ в учнів початкових класів засобами екскурсій.

6. Формування екологічної компетентності в учнів початкових класів засобами проєктних технологій.

7. Формування дослідницьких умінь учнів початкових класів у вивченні інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

8. Використання інтерактивні технології навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з метою залучення учнів до природоохоронної діяльності.

9. Формування природоохоронної поведінки в учнів початкових класів засобами інформаційних технологій.

10. Формування природничої компетентності в учнів початкових класів в умовах дистанційного навчання засобами ІКТ.

11. Організація самостійної роботи учнів початкових класів у межах реалізації змістової лінії «Я у природі» природничої освітньої галузі.

12. Використання міжпредметних зв'язків у процесі вивчення природничих понять учнями початкових класів.

13. Використання інтерактивних методів навчання під час засвоєння понять природознавства учнями початкових класів.

14. Використання методів і прийомів ознайомлення з природою учнів початкових класів.

15. Індивідуалізація навчально-пізнавальної діяльності учнів початкових класів у процесі проведення спостережень за обраним природним явищем.

16. Використання народного календаря як засобу підвищення інтересу в учнів початкових класів до засвоєння знань про природу рідного краю.

17. Використання ігрових прийомів з різними дидактичними цілями в процесі реалізації завдань природничої освіти в початкових класах.

18. Організація і проведення робіт на географічному майданчику в початкових класах.

19. Організація і проведення досліджень учнями початкових класів у межах реалізації змістової лінії «Я пізнаю природу» природничої освітньої галузі.

20. Розробка та організація екскурсії «Екологічна стежинка» як форма пізнання природи рідного краю в початкових класах.

21. Використання усної народної творчості у вивченні природничої освітньої галузі в початкових класах.

22. Розробка і використання презентацій як засобу активізації діяльності учнів початкових класів у вивченні природничої освітньої галузі.

23. Визначення обов'язкових і очікуваних результатів навчання учнів початкових класів з природничої освітньої галузі.

24. Засоби активізації пізнавальної діяльності учнів початкових класів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

25. Організація та проведення екскурсій ознайомлення учнів початкових класів з різноманітністю неживої природи рідного краю.

26. Організація і проведення екскурсій ознайомлення учнів початкових класів з тваринним світом рідного краю.

27. Екологічне виховання учнів початкових класів у процесі формування дослідницьких умінь у межах змістової лінії «Я пізнаю природу».

28. Розвиток в учнів початкових класів ціннісного ставлення до природи в процесі опрацювання матеріалу змістової лінії «Я у природі».

29. Організація самостійної роботи учнів початкових класів у процесі виконання завдань природоохоронної діяльності.

30. Формування та розвиток природничих уявлень та понять в учнів початкових класів.

31. Підготовка вчителя початкових класів до проведення уроків природничої освітньої галузі.

32. Організація самостійної проєктної діяльності учнів початкових класів у процесі виконання завдань природничої освітньої галузі.

33. Дослідження майбутнім учителем початкових класів методичних особливостей підготовки та проведення уроків природничого змісту.

34. Підготовка та використання комплексу пізнавальних завдань природничого змісту для формування знань про природу в учнів початкових класів.

35. Ознайомлення учнів початкових класів з корисними копалинами з метою навчання встановлювати зв'язки між діяльністю людини і станом навколишнього середовища.

36. Організація екологічного дозвілля в системі природоохоронної роботи сучасної початкової школи.

37. Організація та проведення експериментів учнями початкових класів у межах реалізації змістової лінії «Я пізнаю природу» природничої освітньої галузі.

38. Використання педагогічних технологій створення ситуацій успіху діяльності учнів початкових класів під час реалізації змістової лінії «Я в рукотворному світі» природничої освітньої галузі.

39. Формування професійної потреби у самовдосконаленні майбутніх учителів початкових класів для реалізації програми природничої освітньої галузі.

Теми курсових робіт із соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі:

1. Формування здоров'язбережувальної компетентності учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ».

2. Формування умінь і навичок здорового способу життя і безпечної поведінки учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ».

3. Розвиток життєвих навичок в учнів 1-4 класів на уроках соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

4. Формування культури здоров'я в учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ».

5. Формування санітарно-гігієнічних навичок у молодших школярів під час вивчення курсу «Я досліджую світ».

6. Самостійна робота учнів на уроках соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

7. Використання інтерактивних технологій на уроках соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

8. Проектна діяльність учнів початкових класів на уроках соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

9. Застосування методу проєктів на уроках соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.
10. Ігрові технології на уроках на уроках соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.
11. Сюжетно-рольові та рольові ігри на уроках соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі як засіб формування практичних умінь та навичок.
12. Використання дидактичних ігор на уроках соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.
13. Тренінгові вправи на уроках соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.
14. Формування здоров'язбережувальних компетенцій в учнів початкових класів засобами практичної роботи на уроках «Я досліджую світ».
15. Організація парної та групової взаємодії учнів початкових класів на уроках соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі як засіб формування поведінкових навичок.
16. Методика вивчення правил безпечного переходу дороги учнями початкових класів на уроках «Я досліджую світ».
17. Методика засвоєння правил протипожежної безпеки учнями початкових класів на уроках «Я досліджую світ».
18. Методика формування навичок безпечної поведінки під час відпочинку в учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ».
19. Формування навичок соціальної поведінки в учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ».
20. Розвиток навичок протидії негативним соціальним впливам в учнів початкових класів на уроках соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.
21. Профілактика шкідливих навичок в учнів початкових класів на уроках соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.
22. Методика формування в учнів початкових класів навичок безпечної поведінки у школі на уроках «Я досліджую світ».
23. Методика ознайомлення з поняттями «хвороба», «інфекційні захворювання» на уроках «Я досліджую світ» у початковій школі.
24. Формування культури харчування учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ».
25. Формування гігієнічних навичок учнів початкових класів під час вивчення теми «Фізична складова здоров'я».
26. Методика формування учнів початкових класів навичок безпечної поведінки вдома на уроках «Я досліджую світ».
27. Робота з підручником на уроках соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

28. Казка на уроках «Я досліджую світ» як ефективний засіб виховання безпечної поведінки учнів початкових класів.

29. Позакласна робота з курсу «Я досліджую світ» у початкових класах.

30. Нетрадиційні форми взаємодії з батьками з питань безпеки життєдіяльності учнів початкових класів.

Теми курсових робіт з громадянської та історичної освітньої галузі:

1. Гра на уроках «Я досліджую світ» як засіб формування соціальної поведінки учнів початкових класів.

2. Використання дидактичної гри на уроках громадянської та історичної освітньої галузі.

3. Формування досвіду моральної поведінки в учнів початкових класів під час вивчення курсу «Я досліджую світ».

4. Виховання культури поведінки в учнів початкових класів у змісті громадянської та історичної освітньої галузі.

5. Ігрові технології на уроках «Я досліджую світ».

6. Виховання в молодших школярів ціннісного ставлення до людини на змісті курсу «Я досліджую світ».

7. Краєзнавча робота на уроках громадянської та історичної освітньої галузі у початкових класах.

8. Використання наочності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початкових класах.

9. Сюжетно-рольові ігри на уроках громадянської та історичної освітньої галузі у початкових класах.

10. Формування соціальної компетентності в учнів початкових класів засобами театралізації на уроках «Я досліджую світ».

11. Формування навичок толерантної поведінки в учнів початкових класів на уроках громадянської та історичної освітньої галузі.

12. Проєктна діяльність на уроках громадянської та історичної освітньої галузі у початкових класах.

13. Правове виховання учнів початкових класів на уроках громадянської та історичної освітньої галузі.

14. Соціально-емоційне навчання на уроках «Я досліджую світ».

15. Розвиток емоційного інтелекту в учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ».

16. Виховання емпатії в учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ».

17. Формування в учнів початкових класів понять «рід», «родина», «рідня» на уроках «Я досліджую світ».

18. Виховання патріотичних почуттів в учнів початкових класів засобами змісту громадянської та історичної освітньої галузі.

19. Виховання національного характеру в учнів початкових класів у змісті громадянської та історичної освітньої галузі.

20. Методика ознайомлення учнів початкових класів з українською державною і національною символікою на уроках громадянської та історичної освітньої галузі.

21. Методика організації ранкових зустрічей на уроках «Я досліджую світ».

22. Розвиток соціально-емоційних навичок на уроках «Я досліджую світ» у початкових класах.

23. Розвиток історичного мислення учнів початкових класів у змісті громадянської та історичної освітньої галузі.

24. «Філософія для дітей» на уроках «Я досліджую світ» у початкових класах.

25. Використання інформаційно-комунікаційних технологій при вивченні громадянської та історичної освітньої галузі у початкових класах.

26. Медіаосвітні технології навчання як засіб формування громадянської компетентності в учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ».

27. Використання LEGO- технологій на уроках «Я досліджую світ» у початковій школі.

28. Розвиток критичного мислення в учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ».

29. Організація пошуково-дослідницької роботи на уроках громадянської та історичної освітньої галузі в початкових класах.

30. Використання технології портфоліо на уроках громадянської та історичної освітньої галузі в початкових класах.

31. Лепбук і лепбокс на уроках «Я досліджую світ».

32. Формування громадянської компетентності в учнів початкових класів під час вивчення змістової лінії «Моя культурна спадщина».

33. Формування національної ідентичності та громадянської компетентності в учнів початкових класів у межах змістових ліній «Людина», «Ми – громадяни України. Ми – європейці».

Теми курсових робіт з мистецької освітньої галузі:

1. Формування пізнавальної активності учнів початкових класів у процесі ознайомлення з творами мистецтва національної та світової спадщини.
2. Збагачення духовного світу учнів початкових класів під час сприймання мистецтва та художньої творчості.
3. Використання інформаційних засобів навчання на уроках мистецької освітньої галузі в початкових класах.
4. Формування в учнів початкових класів досвіду творення художніх образів через опанування елементарними мистецькими вміннями.
5. Розвиток в учнів початкових класів загальних і спеціальних мистецьких здібностей на уроках мистецької освітньої галузі.
6. Розкриття творчого потенціалу учнів початкових класів на уроках мистецької освітньої галузі.
7. Стимулювання художньо-образного мислення, художніх інтересів учнів початкових класів на уроках мистецької освітньої галузі.
8. Розвиток творчого самовияву учнів початкових класів на уроках мистецької освітньої галузі.
9. Розвиток в учнів початкових класів уміння інтерпретувати твори мистецтва, висловлювати враження про них.
10. Формування в учнів початкових класів умінь розуміти художньо-образну мову різних видів мистецтва у взаємозв'язках.
11. Формування в учнів початкових класів уміння презентувати й оцінювати власну творчість.
12. Особливості організації уроку мистецької освітньої галузі для задоволення потреби у самовдосконаленні учнів початкових класів.
13. Формування в учнів початкових класів умінь виявляти зв'язки мистецтва з природним середовищем для отримання задоволення та емоційного самопізнання.
14. Реалізація завдань мистецької освітньої галузі через змістову лінію «Художньо-практична діяльність».
15. Реалізація завдань мистецької освітньої галузі через змістову лінію «Сприймання та інтерпретація мистецтва».
16. Реалізація завдань мистецької освітньої галузі через змістову лінію «Комунікація через мистецтво».
17. Ознайомлення учнів початкових класів із декоративно-прикладним мистецтвом на прикладі писанкарства.
18. Використання української народної іграшки для ознайомлення із стилізацією форм, оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва.

19. Формування в учнів початкових класів поняття декоративної форми і кольору на прикладі Петриківського розпису.

20. Формування в учнів початкових класів умінь експериментувати з лініями, кольором, формами у процесі зображення пейзажу.

21. Формування в учнів початкових класів умінь експериментувати з лініями, кольором, формами у процесі зображення графічних малюнків.

22. Формування в учнів початкових класів умінь спостерігати за довкіллям для створення художніх образів.

23. Формування в учнів початкових класів умінь спостерігати за впливом світла на зміну кольорів у природному середовищі та на художніх зображеннях.

24. Формування в учнів початкових класів національної свідомості засобами мистецтва на уроках у початковій школі.

25. Формування в учнів початкових класів умінь брати участь в обговоренні мистецького твору з використанням мистецьких термінів.

26. Розвиток творчих умінь учнів початкових класів на уроках мистецької освітньої галузі засобом інтеграції.

27. Педагогічні умови формування творчої особистості учнів початкових класів на уроках мистецької освітньої галузі.

28. Впровадження нетрадиційних форм роботи на уроках мистецької освітньої галузі як засобу формування творчої активності молодших школярів.

29. Розвиток креативності учнів початкових класів засобами інтерактивних технологій на уроках мистецької освітньої галузі.

30. Використання творчих проєктів як засобу підвищення пізнавальної мотивації учнів початкових класів на уроках мистецької освітньої галузі.

31. Формування творчої особистості молодшого школяра в інтегрований художній діяльності на уроках мистецтва.

32. Розвиток креативності учнів початкових класів в образотворчій діяльності на уроках мистецтва

33. Формування образного мислення та мовлення учнів початкових класів засобами образотворчого мистецтва на інтегрованих уроках.

34. Організація педагогічної взаємодії вчителя з учнями початкових класів в умовах дистанційного навчання на уроках мистецької освітньої галузі.

35. Використання дидактичних ігор на уроках мистецтва у початкових класах.

36. Формування культури спілкування учнів початкових класів на інтегрованих уроках мистецької освітньої галузі.

37. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкових класів на уроках мистецтва.

38. Реалізація діяльнісного підходу у процесі засвоєння змісту мистецької освітньої галузі учнями початкових класів.

39. Формування пізнавальної самостійності учнів початкових класів на уроках мистецтва.

40. Формування художньо-естетичної культури учнів початкових класів у процесі декоративно-прикладної діяльності.

41. Формування естетичного світосприймання в учнів початкових класів на уроках мистецтва.

42. Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів у процесі ігрової діяльності на уроках мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-законодавча база

1. Державний стандарт України ДСТУ 3582:2015. Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила [Чинний від 2010–04–05]. Вид. офіц. Київ : держспоживстандарт України, 2009. III, IV, 82 с. (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи) (Національний стандарт України).

2. Державний стандарт України ДСТУ 3008:2015. Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання.

3. Державний стандарт України ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. Вид. офіц. [Уведено вперше; чинний від 2016-07-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.

4. ДСТУ 6095:2009. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Правила скорочення заголовків і слів у заголовках публікації (ГОСТ 7.88-2003, MOD)

5. ДСТУ 7093:2009. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами

6. Закон України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37- 38, ст. 2004) (Із змінами внесеними згідно із Законом № 2443- VIII від 22.05.2018, ВВР, 2018, № 33, ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (Дата звернення: 10.01.2026).

7. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792- XII (редакція станом на 04.11.2018) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (Дата звернення: 10.01.2026).

8. Національний стандарт України. Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлення (2016). ДСТУ 3008:2015. Київ : ДП «УкрНДНЦ» Режим доступу: URL: [http://www.knmu.kharkov.ua/ attachments/ 3659_3008-2015.PDF](http://www.knmu.kharkov.ua/attachments/3659_3008-2015.PDF) (Дата звернення 10.01.2026).

9. Національний стандарт України. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання (2016). ДСТУ 8302:2015. К.: ДП «УкрНДНЦ». URL: [http://knmu.kharkov.ua/attachments/3659_8302- 2015.PDF](http://knmu.kharkov.ua/attachments/3659_8302-2015.PDF) (Дата звернення 10. 01. 2026).

Наукові публікації

10. Біда О. А. Зміст поняття «дослідницька компетентність» у вітчизняній та зарубіжній літературі. URL: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/191> (Дата звернення 10. 01. 2026).
11. Важинський С. Е. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. 257 с.
12. Григорук П. М., Хрущ М. А. Методологія і організація наукових досліджень: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2017. 205 с.
13. Кузнецова О. Плагіат в Інтернет-ЗМІ України: правове регулювання URL: <http://www.mediakrytyka.info/novi-tehnologiimedia/plahiat-v-internet-zmi-ukrayinypravove-rehulyuvannya.html> (дата звернення: 10. 01. 2026).
14. Методичні рекомендації щодо бібліографічного оформлення списків літератури відповідно до вимог ДСТУ 8302 : 2015 32 / авт.-упоряд. Р. Дзумедзей, І. Стрихар, Н. Мазур. Івано-Франківськ, 2017. 7 с.
15. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10>. (Дата звернення 10. 01. 2026)
16. Пехота О. М., Єрмакова І. П. Основи педагогічних досліджень : навч. посіб. Київ : Знання, 2013. 287 с.
17. Роз'яснення МОН щодо деяких питань практичної реалізації положень нового Закону України «Про вищу освіту». URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/publish/articl> (Дата звернення 10. 01. 2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи

Рівненський державний гуманітарний університет

Кафедра теорії і методик початкової освіти

КУРСОВА РОБОТА

з методики мистецької освітньої галузі

на тему:

ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Виконала:

здобувачка ступеня вищої освіти

«бакалавр»

спеціальності Початкова освіта

Оксана ІВАНОВА

Керівник: кандидат педагогічних

наук, доцент кафедри теорії та

методик початкової освіти

Тетяна СУРЖУК

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: _____ ECTS

Члени комісії: _____

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

Рівне – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	6
1.1. Сутність поняття просторових уявлень у психолого- педагогічній літературі	6
1.2. Вікові особливості формування просторових уявлень у молодших школярів.	9
Висновки до першого розділу	14
РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	
2.1. Педагогічні умови ефективного формування просторових уявлень в учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва	15
2.3. Система вправ та творчих завдань з формування просторових уявлень учнів початкових класів	22
2.4. Аналіз результатів експериментального дослідження	25
Висновки до другого розділу	26
ВИСНОВКИ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	29
ДОДАТКИ	30

Зразок оформлення вступу до курсової роботи

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах реформування початкової освіти згідно з Концепцією Нової української школи особливої актуальності набуває питання формування ключових компетентностей учнів, зокрема вміння оперувати абстрактними поняттями, просторовими категоріями, розуміти просторові відношення між об'єктами. Просторове мислення є невід'ємною частиною загального інтелектуального розвитку дитини, важливим компонентом у формуванні цілісної картини світу, а також базовою основою багатьох видів діяльності.

Формування просторових уявлень у молодших школярів відіграє важливу роль не лише у вивченні математики та інших природничих наук, але й становить підґрунтя для успішного оволодіння образотворчим мистецтвом, що базується на здатності сприймати, аналізувати та відтворювати просторові співвідношення. Саме тому інтеграція мистецької освіти з розвитком просторового мислення створює унікальні можливості для гармонійного розвитку учнів початкових класів.

Дослідження проблеми формування просторових уявлень у дітей знайшло відображення в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Психологічні аспекти розвитку просторового мислення розглядались у роботах С. Максименко, Ж. Піаже, Г. Костюк, О. Киричука. Педагогічні підходи до формування просторових уявлень у молодших школярів досліджували О. Савченко, Н. Бібік, М. Вашуленко, М. Коць, А. Семенович, Т. Байбара. Специфіку розвитку просторового мислення засобами образотворчого мистецтва вивчали Г. Падалка, В. Моляко, М. Резніченко, О. Калініченко, Л. Масол та інші.

Однак, незважаючи на значну кількість досліджень у цій сфері, проблема формування просторових уявлень учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва залишається недостатньо вивченою. Необхідність пошуку ефективних шляхів розвитку просторового мислення

молодших школярів та потреба в розробці відповідного методичного забезпечення зумовлюють актуальність теми дослідження: **«Формування просторових уявлень у молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва»**.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування просторових уявлень у молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми формування просторових уявлень у молодших школярів.

2. Розкрити вікові особливості формування просторових уявлень у дітей молодшого шкільного віку.

3. Обґрунтувати педагогічні умови ефективного формування просторових уявлень у молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва.

4. Розробити та експериментально перевірити систему вправ і творчих завдань для формування просторових уявлень учнів початкових класів.

Об'єкт дослідження – процес формування просторових уявлень у молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування просторових уявлень у молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз психолого-педагогічної літератури, узагальнення та систематизація теоретичних положень з проблеми дослідження; емпіричні – педагогічне спостереження, бесіди, анкетування, тестування, аналіз продуктів творчої діяльності учнів, педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний етапи); методи математичної статистики для обробки та інтерпретації отриманих результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось на базі Вирівського ліцею Вирівської сільської ради Сарненського району Рівненської області. У дослідженні взяли участь учні 2-В класу (11 хлопчиків та 4 дівчинки).

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та апробації системи вправ і творчих завдань для формування просторових уявлень у молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва, які можуть бути використані вчителями початкових класів у практичній діяльності. Розроблені методичні рекомендації сприятимуть ефективному формуванню просторових уявлень в учнів початкової школи.

Структура та обсяг курсової роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (39 найменувань) та додатків. Загальний обсяг курсової роботи становить 30 сторінок.

Зразок оформлення висновків до курсової роботи

ВИСНОВКИ

У курсовій роботі здійснено теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов формування просторових уявлень в учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва. На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що просторові уявлення – це складний психічний процес, що включає в себе здатність орієнтуватися у просторі, сприймати просторові властивості об'єктів, розуміти просторові відношення між ними, оперувати просторовими образами та відображати просторові відношення в різних знаково-символічних формах. Структура просторових уявлень включає такі компоненти: просторову орієнтацію, сприйняття просторових властивостей об'єктів, розуміння просторових відношень між об'єктами, оперування просторовими образами, знаково-символічне відображення просторових відношень.

2. Виявлено, що молодший шкільний вік є важливим періодом у формуванні просторових уявлень. У цьому віці відбувається перехід від наочно-образного до словесно-логічного мислення, розвиток довільних психічних процесів, формування навчальної діяльності, що створює сприятливі умови для розвитку просторового мислення. Формування просторових уявлень у молодших школярів має свої особливості на кожному етапі: у 1 класі діти орієнтуються в просторі відносно себе, у 2 класі – відносно інших об'єктів, у 3-4 класах – оволодівають більш складними просторовими поняттями та відношеннями.

3. Встановлено, що образотворче мистецтво відіграє важливу роль у розвитку просторового мислення учнів початкових класів, оскільки передбачає активне оперування просторовими категоріями та відображення тривимірного простору на двовимірній площині. В процесі образотворчої діяльності учні вчать спостерігати та аналізувати просторові відношення в

навколишньому світі, оволодівають способами графічного відображення просторових відношень, розвивають вміння трансформувати просторові образи, формують цілісне сприйняття просторових відношень.

4. Визначено, що формування просторових уявлень у молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва вимагає використання комплексу методів і прийомів: наочних (демонстрація, спостереження), словесних (пояснення, бесіда), практичних (вправи, практичні завдання), проблемно-пошукових (створення проблемних ситуацій, творчі завдання). Серед конкретних методів виділено: метод поетапного навчання зображенню просторових відношень, метод порівняльного аналізу, метод демонстрацій, метод варіативних завдань, метод колективної творчості, метод проєктів, метод моделювання, метод асоціацій. Важливу роль відіграють такі прийоми, як візуалізація, вербалізація, порівняння, моделювання, трансформація, а також специфічні прийоми образотворчої діяльності.

На основі результатів констатувального етапу експерименту обґрунтовано педагогічні умови ефективного формування просторових уявлень у молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва: поетапне формування просторових уявлень з урахуванням вікових особливостей молодших школярів і рівня їх підготовки; систематичне використання різноманітних методів і прийомів навчання, спрямованих на активізацію просторового мислення; інтеграція різних видів образотворчої діяльності та міжпредметних зв'язків для формування цілісної системи просторових уявлень; створення творчого середовища, яке стимулює активну пізнавальну діяльність учнів та розвиває їх просторову уяву; систематичний моніторинг та корекція процесу формування просторових уявлень.

Розроблено та експериментально перевірено систему вправ та творчих завдань з формування просторових уявлень учнів початкових класів, яка включає чотири блоки: блок вправ на формування просторової орієнтації (вправи «Просторові напрямки», «Чарівний план», гра «Де сховався предмет?», вправа «Лабіринт»); блок вправ на формування сприйняття просторових властивостей об'єктів (вправи «Аналіз форми», «Пропорції», «Перспективні зміни», «Об'єм і площа»); блок вправ на формування вмінь

передавати просторові відношення у малюнку (вправи «Лінія горизонту», «Ближче-далі», «Загороджування», «Кольорова перспектива»); блок творчих завдань на формування просторової уяви і творчого мислення (творчі завдання «Фантастичний пейзаж», «Місто майбутнього», «Подорож у казку», «Перетворення»).

Результати контрольного етапу експерименту показали позитивну динаміку у формуванні просторових уявлень учнів: кількість учнів з високим рівнем сформованості просторових уявлень збільшилася з 1 (6,7%) до 4 (26,7%), тобто на 20%; кількість учнів з середнім рівнем сформованості просторових уявлень збільшилася з 8 (53,3%) до 11 (73,3%), тобто на 20%; кількість учнів з низьким рівнем сформованості просторових уявлень зменшилася з 6 (40%) до 0 (0%), тобто на 40%.

Найбільші позитивні зміни відбулися за діяльнісним критерієм, який відображає вміння учнів передавати просторові відношення у практичній діяльності. Найменші позитивні зміни відбулися за творчим критерієм, який відображає здатність учнів оперувати просторовими образами, трансформувати їх та створювати нові.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування просторових уявлень у молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні особливостей формування просторових уявлень учнів у позаурочній діяльності, розробці методики формування просторових уявлень з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, дослідженні впливу інтеграції різних видів мистецтва на розвиток просторового мислення молодших школярів.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Загальна характеристика курсової роботи.....	5
Побудова курсової роботи та етапи її виконання.....	6
Опис структурних елементів курсової роботи.....	9
Методи науково-педагогічного дослідження.....	14
Короткий термінологічний словник.....	20
Оформлення висновків до курсової роботи.....	24
Укладання та оформлення списку використаних джерел.....	25
Приклади оформлення бібліографічного опису.....	26
Основні вимоги до оформлення курсової роботи.....	28
Академічна доброчесність.....	31
Захист і критерії оцінювання курсової роботи.....	32
Орієнтовний перелік тем для написання курсових робіт.....	34
Список використаних джерел.....	49
Додатки.....	51
<i>Додаток А.</i> Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи	51
<i>Додаток Б.</i> Зразок оформлення змісту курсової роботи	52
<i>Додаток В.</i> Зразок оформлення вступу курсової роботи	53
<i>Додаток Г.</i> Зразок оформлення висновків курсової роботи	56

Методичні вказівки
до виконання та оформлення курсових робіт
з фахових дисциплін для здобувачів вищої освіти
спеціальності Початкова освіта : методичний посібник / уклад.:
Л. Бісовецька, Л. Лук'яник, Т. Костолович, Т. Сорочинська, Т. Суржук;
за заг. ред. Т. Сорочинської. – Рівне : РДГУ, 2026.